

RAD HRVATSKA TEMA

12 sati prevođenja, 24 sata potplaćenosti

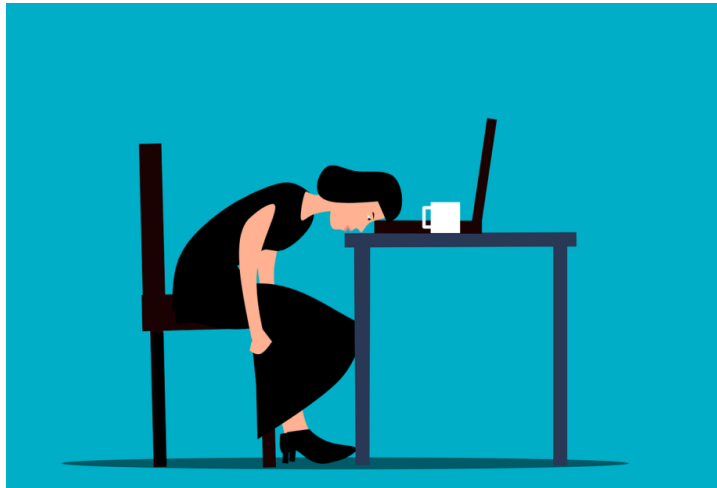

Foto: Pixabay

DUNJA KUČINAC / 09.12.2022.

Društvo hrvatskih audiovizualnih prevoditelja provelo je anketu o radnim uvjetima koja je potvrdila sve probleme koji su dosad bili poznati samo na anegdotalnoj razini. Dunja Kučinac piše o izgledima za veću vidljivost i organiziranje za bolje uvjete rada audiovizualnih prevoditelja.

Megapopularnost serija poput Netflixovog Squid Gamea ili La Casa de Papel prije godinu je dana u stranim medijima uzburkala debatu o upitnoj kvaliteti engleskih titlova koji brojnoj publici diljem svijeta mogu uvelike narušiti gledalačko iskustvo. Međutim, na prozivke da nedostaje kvalitetnih audiovizualnih prevoditelja ubrzo su se oglasila brojna međunarodna strukovna udruženja i ukazala na iznimnu potplaćenost i prekarnost ovih nevidljivih radnika i radnica, o čemu smo i mi već **pisali**. Time su prevoditelji još jednom podcrtali dobru staru i široko poznatu činjenicu da iza vapaja da “fali radnika” obično stoje neizdrživi radni uvjeti.

Ništa bez podataka

U međuvremenu, dio udruženja audiovizualnih prevoditelja organizirao se u prikupljanju podataka kojima mogu potkrijepiti ono o čemu su do tada govorili. Naše

Društvo hrvatskih audiovizualnih prevoditelja (DHAP) ove je jeseni objavilo **rezultate** ankete o radnim uvjetima AV prevoditelja u Hrvatskoj, koju su proveli u suradnji s Odsjekom za anglistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu krajem 2021. godine. Kako su istaknuli na **prezentaciji** krajem ovog listopada, riječ je o prvoj anketi koja se bavi radnim uvjetima prevoditelja u audiovizualnom sektoru u Hrvatskoj, a kojoj je cilj bio mapirati stanje i potrebe prevoditelja prema kojima bi onda mogli usmjeriti djelovanje organizacije, ali i prikupiti podatke na hrpu kako bi mogli poslužiti kao polazišni alat za slučaj da se otvori prilika za razgovor i rad na poboljšanju tih radnih uvjeta. Ulazak u neki tip sindikalne ili zagovaračke borbe za bolje radne uvjete u polju kulture i kreativnih industrija često se sapliće upravo o kronični manjak ikakvih *tvrdih podataka* o strukturi rada i visini zarade, kojima bi dugogodišnja i opipljiva iskustva umjetnika i kulturnih radnika bila dvostruko podcrtana, statistički obrađena i time napokon neosporiva.

Da to nije slučaj samo sa Hrvatskom, pojašnjava jedan od suosnivača i prvi predsjednik DHAP-a te viši lektor na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dr.sc. Kristijan Nikolić koji je osim na DHAP-ovoj anketi surađivao i na nedavno provedenom istraživanju Europske federacije audiovizualnih prevoditelja (AVTE) čiji su rezultati predstavljeni početkom ovog novembra na konferenciji “Languages & Media” u Berlinu: “Godinama se na konferencijama govori o tome da su prevoditelji potplaćeni i nemaju dovoljno dobre radne uvjete, ali bez konkretnih podataka. Fale podaci s kojima se može ići prema institucijama i reći da autorska prava nisu zaštićena ili da honorari nisu dovoljno dobri.”

U želji da popratimo i podržimo korak AV prevoditelja prema većoj vidljivosti, a onda i organiziranosti, za komentar na neke od rezultata ankete i njihove šire implikacije obratili smo se, osim Kristijanu Nikoliću, predsjednici DHAP-a Sandri Mladenović te jednoj audiovizualnoj prevoditeljici koja će u ovom tekstu ostati anonimna. S obzirom na to da su svi rezultati dostupni i vrlo čitko prezentirani na gorenavedenoj poveznici za sve zainteresirane čitateljice, dozvolili smo si da se ovom prilikom fokusiramo samo na neke od dobivenih podataka koji nam se čine gorućima.

A problem koji svakako gori pod prstima koji na tastaturama kucaju prijevode naših omiljenih serija su novci kojima teško mogu pokriti sve svoje životne potrebe – čak 38,7% od 111 audiovizualnih prevoditelja koji su ispunili anketu u proteklih su pet godina imali prosječnu godišnju bruto zaradu od prevođenja manju od 50 tisuća kuna. Ova brojka ukazuje na to da malo prevoditelja može preživjeti isključivo od tog posla, što nadopunjuje i podatak da tek manje od četvrtine ispitanika radi 40 ili više sati tjedno, a dodatno podcrtavaju i moji sugovornici.

Talent crunch ili nemogući uvjeti rada?

Kristijan Nikolić objašnjava da su prije dvadeset godina audiovizualni prevoditelji mogli živjeti isključivo od tog posla dok je danas to jako teško ili podrazumijeva enormno puno rada: “Ako žive od tog posla, moraju paziti da imaju jako

diversificirane klijente i da stalno imaju dovoljno posla. Jedini način da zaradite dovoljno je da radite debelo prekovremeno. Jedino kako možete zaraditi tzv. *living wage* je da radite sedamdeset, osamdeset ili devedeset sati na tjedan.” Moja anonimna sugovornica potvrđuje da je život od prevođenja ponekad podrazumijevao i dvanaestosatni radni dan: “Sedam godina sam se time bavila kao dominantnim poslom, što znači da sam radila do 12 sati dnevno, svaki dan, i vikendom, bez godišnjeg. Jedne godine sam računala godišnji neto prosjek koji je ispao oko 5 i pol hiljada kuna mjesečno. Od tog sam mogla živjeti samo dok sam živjela s momkom u njegovom stanu. Trenutno, čak ni da živim u vlastitom stanu, nema šanse da bih mogla živjeti samo od toga.” Moja sugovornica, koja prevodi za jednu od najvećih domaćih privatnih prevoditeljskih firmi, tvrdi da ne postoji minimalna satnica, ali i da joj se ona ne uvećava ukoliko radi vikendom, na hitnom prijevodu, ili ako se dobije nepotpuna skripta. I rezultati DHAP-ove ankete pokazuju da, bez obzira što dio prevoditelja dobiva uvećanu stanicu u slučaju žurnih prijevoda ili zahtjevnijeg sadržaja, njih čak 30% nikada nije plaćeno dodatno za otežane uvjete.

Zamoljen da prokomentira niske plaće iz šire međunarodne perspektive, Nikolić objašnjava da honorari variraju od zemlje do zemlje, ali da je sigurno da su u Hrvatskoj oni daleko premali naspram troškova života: “Možda govorim i napamet, ali primjerice, ako se pet eura po minuti u Zapadnoj Europi smatra uvredom, u Hrvatskoj je to top cijena. Problem je u tome što se Hrvatska po troškovima života vrlo brzo približava toj Zapadnoj Europi, a cijene rada AV prevoditelja su u podrumu. Nisu ni blizu europskima. Vi ćete u Hrvatskoj najnormalnije dobiti ponudu da radite za euro po minuti, a to je inače cijena rada po kojoj se rade *templatei* u Indiji, mada je i tamo to vjerojatno sada već premalo. Svakome tko ide u dućan u Hrvatskoj je jasno da ne može prevoditi film za euro po minuti. Imamo inflaciju od 13%, a nitko ni ne razmišlja da bi prevoditeljima povisio honorare.” Međutim, ističe, niska cijena rada nije problem samo u Hrvatskoj, nego istu priču pričaju prevoditelji diljem Europe, što potvrđuje i AVTE-ova anketa koju je ispunilo oko 2.000 prevoditelja iz Europe i koja je pokazala da svi mahom smatraju da su potplaćeni, osobito uzevši u obzir visoku razinu obrazovanja koju većina ima.

U tom svjetlu, osobito nezadovoljstvo među njima godinama tinja kada prevoditeljske agencije govore o tzv. *talent crunchu*, napominje Nikolić: “Kažu da nema dovoljno kvalitetnih prevoditelja, da ih ne mogu nasmagati dovoljno u odnosu na sadržaj kojeg je sve više. Možda to i jest slučaj za neke jezike, ali za hrvatski, primjerice, to apsolutno nije istina. U sklopu diplomskog studija na anglistici svake godine obrazujemo prevoditelje koji su potpuno istrenirani i u stanju raditi taj posao. Apsurdno je da agencije pričaju o nekakvom *talent crunchu*, a vi možda imate ljude koji bi htjeli raditi *full time*, a ne mogu od tog živjeti. Nije problem u broju dobrih prevoditelja nego u tome da to ne plaćate dovoljno. Ljudi ne žele raditi za taj novac.”

Osim niske cijene rada, jedan od rezultata ankete koji nam je zapao oko je podatak da čak 48% ispitanika koji rade za domaće klijente ima problema s redovitom naplatom honorara. I moja anonimna sugovornica naplatu honorara proglašava *posebno*

vrstom horora: “Honorari su znali kasniti i po četiri mjeseca. Znali smo ulaziti u neki tip bijelog štrajka, kasniti, ne isporučivati, ali nije to baš urodilo plodom. Kad kasne, kasne. Vjerojatno će se i ta situacija još pogoršati.” I Sandra Mladenović iz DHAP-a potvrđuje da je problem naplate od domaćih naručitelja odavno prisutan: “U nekim je agencijama bilo situacija da honorari prevoditeljima kasne mjesecima – i to ne samo na području Hrvatske – a osim toga imali smo i slučaj da je jedan veliki domaći naručitelj retrogradno promijenio ugovorom regulirani način isplate na štetu prevoditelja pa je bilo potrebno reagirati odvjetničkom opomenom pred ovrhu.” Mladenović ističe da je prevoditeljima najbolja zaštita potpisani ugovor s preciziranim rokom isplate honorara ili neki drugi pisani trag jer su sve to dokumenti koji im omogućuju sudsku naplatu. Ali dodaje: “Realnost je da će malo tko od njih na tako nešto odlučiti. Djelomice je razlog strah od gubitka daljnjeg angažmana, jednim dijelom nepoznavanje mogućnosti koje im stoje na raspolaganju, a djelomice nespремnost da se uhvate ukoštac s pravnom procedurom te zbog toga često odustaju od vlastitih honorara. Primijetili smo da se zbog toga posljedično javlja jedan drugi problem: pozitivna percepcija o naručiteljima koji nude tarife objektivno ispod praga minimalnog životnog standarda, ali plaćaju redovno.”

Ugovori i pregovori

Većina audiovizualnih prevoditelja potpisuje autorske ugovore, ali rezultati ankete pokazuju da ih čak 18% ne potpisuje ništa pri dogovaranju posla. Jedan od razloga za to, pretpostavljamo, leži u činjenici da u tom procesu sam autorski ugovor, kao što je česti slučaj i u ostatku kulturnog sektora, u praksi puno više funkcionira kao puka administrativna tehnikalija nego kao prostor pregovora oko radnih uvjeta i prava. Slično konstatira i Nikolić: “Ugovori su često čista formalnost, a kad ga pročitate, shvatite da on primarno služi naplati vaše usluge, a ne vašoj zaštiti.” I moja anonimna sugovornica potvrđuje sličnu stvar, objašnjavajući kako stvar funkcionira u firmi za koju radi: “Potpisuje se krovni ugovor koji sam ja potpisala prije par godina. Nemaš nikakav utjecaj na stavke u njemu, u smislu da nešto ispregovaraš. Cijena rada u njemu nije naznačena – nazvat će te, reći koja je cijena i individualno ju ispregovarati s tobom, a onda ćeš na kraju svakog mjeseca dobiti autorski ugovor u kojem će pisati koliko si radio i zaradio. Ako se može pregovarati, dakle, to je isključivo jedan na jedan.”

Rezultati DHAP-ove ankete pokazuju da 40% ispitanika pregovara oko honorara, dok ih čak trećina to uopće ne radi. Mladenović ističe da mora priznati da ih je taj podatak neugodno iznenadio i upozorio da je riječ o području na kojem je potrebno podizati svijest o važnosti pregovora i osnaživati prevoditelje. Osim straha da bi mogli izgubiti ponudu za posao ukoliko zatraže veći honorar i pretpostavke da ionako nema šanse da će dići cijenu rada, Sandra napominje da dio prevoditelja ponudenu cijenu vidi kao situaciju “uzmi ili ostavi”, koja to najčešće i jest: “Zbog toga ljudi nisu navikli pregovarati, ali negativan utjecaj takvog pristupa osjeća se pri svakom ataku na honorare, gdje nedostaje volja za suprotstavljanjem pogoršanju uvjeta.”

Nikolić dodaje da je na predstavljanju AVTE-ove ankete u Berlinu mnogima upao u oko i uho jedan od rezultata koji je pokazao da prevoditelji koji pregovaraju imaju i veće honorare. Međutim, ističe Nikolić, upravo se na pitanju pregovora pokazuje uloga organizacija poput DHAP-a ili AVTE jer je iznimno važno da se pregovaranje digne s individualne baze na zajedničku: “Vi ste poprilično nemoćni kao pojedinac. Zato postoje sindikati.”

Upravo je perspektiva kolektivnog pregovaranja zanimljiva i DHAP-u, pa su na prezentaciji svog istraživanja kao važan moment istaknuli smjernice za kolektivno pregovaranje samozaposlenih osoba koje je Europska komisija objavila ovog rujna. Mladenović objašnjava da su smjernice “odriješile ruke svim *freelancerima* da napokon zajedničkim snagama počnu pregovarati za sebe, a da ih zakon o zaštiti tržišnog natjecanja više ne tumači kao kartel.” Iz komunikacije s kolegama u Europi, napominje, vide da su sindikati i organizacije za ostvarivanje prava već pokrenuli prve pregovore, dok je u Hrvatskoj značenje i potencijal smjernica prepoznao Sindikat novinara Hrvatske, koji je pokrenuo komunikaciju i s DHAP-om. Za kraj Mladenović dodaje: “Ovo je svim samozaposlenima povijesna prilika za jače pozicioniranje na tržištu rada, čime bi napokon mogli ostvariti dostojnu zaštitu i osigurati prava u ovoj notorno prekarnoj grani koja pokriva vrlo širok raspon djelatnosti.”

*

Objavljeni tekst dio je novinarskog projekta “Radni uvjeti u kreativnim industrijama u Hrvatskoj” koji je podržala Agencija za elektroničke medije, u okviru Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama, objavljenog 13. travnja 2022.

Like 471 Share